

УДК 37.048.4

Соколов А.В.*кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри управління персоналом та економіки праці
Запорізького національного технічного університету***Ільїна А.С.***магістр
Запорізького національного технічного університету***ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВІВ ВИБОРУ ВНЗ ТА СПЕЦІАЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ**

У статті розглянуто теоретичні засади професійної орієнтації молоді, визначено роль ВНЗ у цьому процесі. Досліджено та проаналізовано мотиви вибору ВНЗ і спеціальності учнівською молоддю. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення системи професійної орієнтації у ВНЗ.

Ключові слова: професійна орієнтація, професійне самовизначення, учнівська молодь, мотиви вибору ВНЗ, мотиви вибору спеціальності.

Соколов А.В., Ільїна А.С. ИССЛЕДОВАНИЕ МОТИВОВ ВЫБОРА ВУЗА И СПЕЦИАЛЬНОСТИ УЧЕНИЧЕСКОЙ МОЛОДЕЖЬЮ

В статье рассмотрены теоретические основы профессиональной ориентации молодежи, определена роль вузов в этом процессе. Исследованы и проанализированы мотивы выбора вуза и специальности ученической молодежи. Разработаны рекомендации по усовершенствованию системы профессиональной ориентации в вузе.

Ключевые слова: профессиональная ориентация, профессиональное самоопределение, ученическая молодежь, мотивы выбора вуза, мотивы выбора специальности.

Sokolov A.V., Iliina A.S. STUDY OF MOTIVES FOR CHOOSING A UNIVERSITY AND THE SPECIALTY OF STUDENT YOUTH

The article deals with the theoretical foundations of young people's professional orientation, the role of universities in this process is determined. The motives for choosing a university and the specialty of student youth have been studied and analyzed. Recommendations for improving the system of professional orientation in university have been developed.

Keywords: professional orientation, professional self-determination, student youth, motives for choosing a university, motives for choosing a specialty.

Постановка проблеми. Однією із найважливіших сучасних проблем України є серйозний дисбаланс між професіями, популярними у молоді, та професіями, необхідними у сучасному економічному просторі. Молодь часто не здатна адекватно реагувати на економічні зміни та зміни на ринку праці. За цих умов питання професійної орієнтації набувають особливого значення. Правильний вибір професії значною мірою гарантує молоді ефективно використання її знань в інтересах особи і суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти професійної орієнтації привертати увагу багатьох дослідників: П. Атутова, М. Захарова, Є. Климова, Г. Костюка, К. Платонова, М. Пряжнікова, С. Чистякової. Особливості професійного самовизначення молоді в Україні за умов становлення та розвитку ринкової економіки досліджували Д. Закатнов, М. Тищенко, Б. Федоришин, М. Янцур.

Багато досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених присвячено вивченню проблеми професійної орієнтації суспільства, але недостатньо уваги приділено вивченню мотивів вибору ВНЗ та спеціальності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У життєвому самовизначенні молоді одне із центральних місць належить відношенню до праці, яка дасть їм можливість із найбільшим успіхом застосувати свої сили і здібності у подальшій діяльності. Формування позитивного ставлення до праці, засвоєння певних трудових навичок і вибір професії – це важливі компоненти становлення особистості.

До професійного самовизначення людина має прийти сама. Але підштовхуючи її до цього кроку, створити відповідні умови для розвитку тих чи інших здібностей, задатків має суспільство. Це передусім батьки, згодом – вихователі дитячого садочка, вчителі, психологи, консультанти [1, с. 105].

Професійна орієнтація молоді – це організована, керується діяльність різних державних і суспільних організацій, виробництв, закладів і школи, а також родини, спрямована на вдосконалення процесу професійного та соціального самовизначення молоді в інтересах особистості і соціальних структур суспільства [2, с. 34].

Призначенням системи професійної орієнтації повинна бути не лише підготовка учнівської молоді до вибору майбутньої професії, а й формування в учнів загальноосвітніх навчальних закладів спрямованості на майбутній професійний успіх як домінуючого вектору суб'єкта професійного самовизначення особистості [3]. У центрі системи професійної орієнтації має перебувати учень, якому потрібно допомогти сформувати знання, особисті якості, внутрішні мотиваційні установки, навички, що сприяють найбільш повному саморозвитку і самоактуалізації.

Як свідчать численні дослідження, в учнів старшої школи практично відсутні знання про професії, сучасні ринки праці у цілому та в регіоні зокрема; бракує знань про власні ресурси та можливості, про відповідність між уподобаннями і здібностями; відсутні навички планування здобуття професії і професійного зростання, низький рівень культури самопізнання і самовдосконалення [4, с. 26].

Є.І. Харченко вирізняє характерні особливості, які повинна мати система професійної орієнтації. По-перше, головним об'єктом системи має стати (бути) особистість, якій потрібно допомогти формувати знання, особисті якості, внутрішні мотиваційні настанови, що дадуть змогу повною мірою сприяти саморозвитку і самоактуалізації. Тобто повинен бути реалізований принцип особистісно орієнтованого підходу, акцентованого на гуманістичну стратегію, яка реалізується шляхом складання реальних про-

ектів професійного самовизначення, спрямованих на з'ясування схильностей молодшої людини, на розвиток у неї здібностей до самоаналізу, саморозвитку, самоактуалізації, вміння самостійно орієнтуватися в різних ситуаціях і приймати правильні рішення. По-друге, профорієнтаційна робота з учнями старшої школи має бути спроектована так, щоб спочатку визначалося потенційне покликання учнів, якому сприяють їхні природні схильності і здібності. По-третє, система повинна мати достатнє інформаційне забезпечення, що уможливорює реалізацію принципу системності інформації [5, с. 104].

Нині потреби суспільства в працівниках певних професій та спеціальностей і професійні наміри незацікавленої молоді часто не збігаються. Це свідчить про те, що професійна підготовка молоді не відповідає вимогам ринку праці будь-яких рівнів, що підтверджується відносно високим рівнем безробіття серед молоді та низькою заробітною платою [6].

Велике значення для майбутнього працевлаштування є правильний вибір не тільки професії, а й вищого навчального закладу (ВНЗ), бо питання про престиж та рейтинг освітнього закладу не завжди пов'язане у свідомості молодшої людини з перспективою майбутнього працевлаштування за майбутньою професією [7].

Отже, вибір ВНЗ – це один з основних етапів процесу професійного самовизначення для випускників шкіл, а для ВНЗ щорічний прийом нового контингенту учнів – не тільки кількість, а й «якість» студентів [8].

Ускладнення демографічної ситуації в Україні, що спостерігається в останні 15 років, а також посилення конкуренції ВНЗ на ринку освітніх послуг зумовлюють активізацію профорієнтаційної роботи вишів у загальноосвітніх навчальних закладах.

Активне застосування профорієнтаційної роботи у ВНЗ допоможе випускникам загальноосвітніх навчальних закладів у професійному самовизначенні, а викладачам вищих навчальних закладів – готувати професійно спрямованих фахівців [9, с. 88].

Профорієнтаційна робота важлива не тільки для абітурієнтів, а й для викладачів, яким вона дає можливість ознайомити молодь із найголовнішими аспектами тієї чи іншої спеціальності.

У 2015–2016 рр. кафедра управління персоналом та економіки праці Запорізького національного технічного університету проводила дослідження мотивів вибору ВНЗ та спеціальності серед учнівської молоді Запорізької області. У ході анкетування було опитано 447 респондентів, із них 56% – дівчата і 44% – юнаки; 73% опитаних були 11-класниками і 27% – 10-класниками; 60% респондентів проживали у м. Запоріжжя, а решта опитаних – у Запорізькій області. Дослідження проводилося за допомогою анкети, яка включала в себе питання стосовно мотивів вибору ВНЗ та мотивів вибору спеціальності.

Аналіз вибору ВНЗ складався з розгляду питань про джерела інформації про ВНЗ та мотиви вибору вишу.

Рейтинг джерел інформації про ВНЗ представлено на рис. 1.

Головними джерелами інформації про ВНЗ для школярів є відгуки знайомих, родичів (38%) та Інтернет-сайти ВНЗ (32%). До найменш важливих джерел належать рекламна продукція, інформація в пресі та по телебаченню, а також інші джерела (менше 5% кожне). День відкритих дверей

і приїзд викладачів у школи з профорієнтаційною роботою належать до середніх по важливості джерел інформації про ВНЗ (9% і 12% відповідно).

Суттєвих відмінностей у рейтингах джерел інформації про ВНЗ серед школярів 10–11-х класів, а також учнів із м. Запоріжжя та із Запорізької області не виявлено. Прогнозованою відмінністю є те, що у рейтингу учнів із Запорізької області Інтернет-сайти ВНЗ займають першу позицію та більшої ваги набуває рекламна продукція.

Не менш важливим питанням є мотиви вибору ВНЗ. В анкеті були запропоновані такі питання: популярність ВНЗ, рекомендації друзів та знайомих, можливість дистанційного навчання, наявність гуртожитка, державний ВНЗ, наявність військової кафедри, вартість навчання, наявність бюджетних місць та інші мотиви. Аналіз мотивів вибору ВНЗ було проведено за статтю та за місцем проживання.

Результати показують, що мотиви вибору ВНЗ юнаками розподілені рівномірно, складно виділити найбільш і найменш важливі, але результати можна умовно розбити на три групи:

- 1) важливі мотиви: державний ВНЗ, вартість навчання та наявність бюджетних місць (по 15%);
- 2) мотиви середньої важливості: популярність ВНЗ, рекомендації друзів і знайомих, наявність військової кафедри та гуртожитку (від 10% до 15%);
- 3) менш важливі мотиви: можливість дистанційного навчання й інші мотиви (менше 10%).

Така картина справедлива як для учнів 11-х класів, так і для учнів 10-х класів, є лише невеликі відмінності в процентному співвідношенні.

Рейтинг мотивів вибору ВНЗ дівчатами розподілений менш рівномірно, тому результати більш чітко можна розбити на такі три групи:

- 1) важливі мотиви: вартість навчання, наявність бюджетних місць і державний ВНЗ (більше 15%);
- 2) інші важливі мотиви: популярність ВНЗ, рекомендації друзів і знайомих (10–15%);
- 3) менш важливі мотиви: наявність гуртожитку, можливість дистанційного навчання, військова кафедра й інші мотиви (менше 10%).

Для 11-класників ця ситуація зберігається, а для учнів 10-х класів до менш важливих мотивів належать лише наявність військової кафедри й інші мотиви (до 5%), а наявність гуртожитку і можливість дистанційної освіти належать до другої групи мотивів.

Якщо ж порівнювати мотиви вибору ВНЗ за статтю ознакою у цілому, то можна зробити такі висновки:

- а) рейтинг мотивів вибору ВНЗ юнаками розподілений більш рівномірно;
- б) рейтинг мотивів вибору ВНЗ дівчатами має явно виражені найбільш і найменш важливі мотиви;
- в) для юнаків наявність військової кафедри належить до другої групи за важливістю, тоді як для дівчат цей мотив практично не важливий.

Рис. 1. Рейтинг джерел інформації про ВНЗ

Результати аналізу за місцем проживання показали, що для учнів із м. Запоріжжя найбільш важливими мотивами є вартість навчання, наявність бюджетних місць і державний ВНЗ (більше 15%). Достатній рівень значимості мають популярність ВНЗ та рекомендації друзів, знайомих (12–15%). Найменш важливі мотиви: можливість дистанційного навчання, наявність гуртожитку і військової кафедри, а також інші мотиви (менше 10%).

Для школярів із Запорізької області рейтинг мотивів вибору ВНЗ аналогічний до рейтингу запорізьких школярів. Відмінність полягає лише в тому, що явно вираженої значущості набуває наявність гуртожитку (13%).

Аналіз вибору спеціальності складався з розгляду питань, в який період часу абітурієнти визначилися з вибором майбутньої спеціальності та мотивів вибору спеціальності.

Результати аналізу питання, в який період часу абітурієнти визначилися з вибором своєї майбутньої спеціальності, представлені на рис. 2.

Основна частина респондентів (55%) визначилася з вибором спеціальності за рік і більше до вступу до ВНЗ (за рік – 31% і більше ніж за рік – 24%). Значна частина (27%) визначилася за півроку до вступу, а за місяць до вступу визначилися тільки 7% абітурієнтів.

Якщо розглядати це питання за статтю, то можна констатувати, що дівчата дещо раніше визначаються з вибором спеціальності, ніж юнаки. За рік і більше серед них визначилося з вибором спеціальності 61%, а в останній місяць – 5%. Для юнаків характерна дещо інша ситуація: за рік і більше – 47%; в останній місяць – 10%.

Результати аналізу з урахуванням місця проживання такі: серед абітурієнтів із м. Запоріжжя за рік і більше з вибором спеціальності визначилися 53%, а за три місяці і за місяць до вступу – 19%. Так само значна частина учнів визначилася з вибором спеціальності за півроку до вступу (28%).

Що стосується респондентів із Запорізької області, то у цілому для них характерна така ж кар-

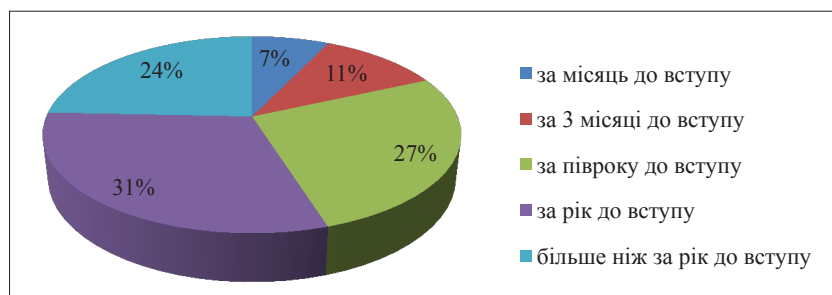

Рис. 2. Період часу, в який абітурієнти визначилися з вибором своєї майбутньої спеціальності

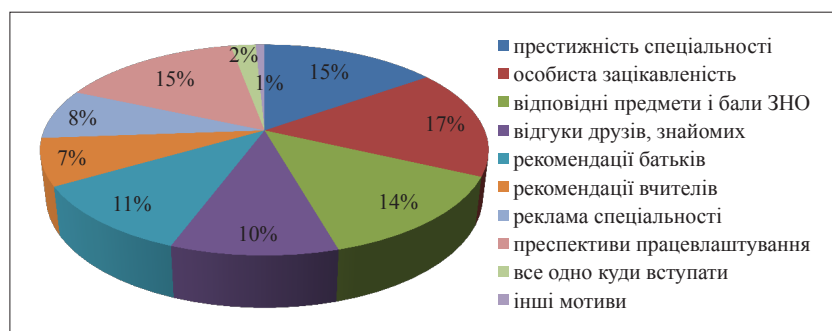

Рис. 3. Рейтинг мотивів вибору спеціальності

тина, наявні лише невеликі відмінності в процентному співвідношенні учнів, що визначилися в той чи інший період до вступу.

У ході анкетування з'ясувалися не тільки мотиви вступу до вишу, а й мотиви вибору спеціальності. Всі учні випускних класів стоять перед проблемою вибору професії, яка б сприяла досягненню їхніх життєвих цілей, реалізації інтересів і планів. На що вони орієнтуються під час вибору майбутньої професії? В анкеті було запропоновано 10 варіантів відповідей на це питання. Результати аналізу мотивів вибору спеціальності представлено на рис. 3.

Найбільш впливовими факторами вибору спеціальності виявилися: особиста зацікавленість (17% від загальної суми), престижність спеціальності та перспективи працевлаштування (по 15%), а також відповідні предмети ЗНО (14%).

Середній вплив на вибір спеціальності мають рекомендації батьків (11%) і позитивні відгуки друзів, знайомих (10%).

Слабкий вплив чинять реклама спеціальності (8%) і рекомендації вчителів школи (7%). Слід зазначити, що 2% респондентів обрали варіант «все одно куди вступати».

Якщо говорити про відмінності у виборі спеціальності за статевою ознакою, то вони не істотні: у дівчат дещо більші показники мають особиста зацікавленість та престижність спеціальності і втричі менше значення – «все одно куди вступати».

Що стосується впливу місця проживання на мотиви вибору спеціальності, то для респондентів із Запоріжжя та із Запорізької області розподіл факторів майже однаковий і збігається із загальним рейтингом мотивів, представленим на рис. 3. Відхилення впливу різних факторів становить не більше 1%.

Висновки з проведеного дослідження. У ході дослідження було виявлено, що основними джерелами інформації про ВНЗ для респондентів є відгуки знайомих і родичів та Інтернет-сайти ВНЗ. До джерел середньої важливості належать день відкритих дверей і приїзд викладачів у школи з профорієнтаційною роботою.

До найбільш важливих мотивів вибору вишу належать форма власності ВНЗ, вартість навчання та наявність бюджетних місць. Також до важливих мотивів можна віднести популярність ВНЗ, рекомендації друзів і знайомих, наявність військової кафедри та гуртожитку.

Найбільш впливовими факторами вибору спеціальності виявилися: особиста зацікавленість, престижність спеціальності та перспективи працевлаштування, а також відповідні предмети ЗНО. Середній вплив на вибір спеціальності мають рекомендації батьків і позитивні відгуки друзів, знайомих.

На основі проведеного дослідження розроблено рекомендації щодо вдосконалення системи профорієнтації у ВНЗ, а саме:

а) до профорієнтаційної роботи з учнями, насамперед, залучати активістів студентського самоврядування, успішних студентів усіх курсів університету та молодих викладачів;

б) створити офіційні групи чи співтовариства в усіх соціальних мережах, де застосовувати нестандартні підходи до розміщення необхідної інформації для абітурієнтів стосовно ВНЗ та спеціальностей;

в) співпрацювати зі школами та залучати до профорієнтації батьків учнів шляхом проведення Інтернет-екскурсій по ВНЗ та онлайн-консультацій;

г) у профорієнтаційній роботі робити акцент на учнів 10-х класів, адже саме у цьому віці школярам найбільше потрібна допомога у професійному самовизначенні;

д) змістовно наповнювати Інтернет-сайти ВНЗ із використанням нестандартних підходів до її презентації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Уханова О.А. Професійна орієнтація : чинники, що впливають на вибір молоддю спеціальності / О.А. Уханова // Таврійський вісник освіти. – 2011. – № 4 (36). – С. 104–108.
2. Усова Н.В. Улюблена професія завжди дарує радість / Н.В. Усова // Виховання школярів. – 2011. – № 3. – С. 33–38.

3. Хромова О.Л. Обґрунтування системного підходу в дослідженні роботи школи з педагогічної підготовки батьків щодо професійного самовизначення старшокласників / О.Л. Хромова // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський : ПП Зволейко Д.Г., 2012. – № 16. – С. 304–311.

4. Гончарова Н.О. Основи професійної орієнтації : [навч. посіб.] / Н.О. Гончарова. – К. : Слово, 2010. – 168 с.

5. Харченко Є.І. Ключові компетенції як основа проєктів реорганізації систем допрофесійної освіти / Є.І. Харченко // Управління проєктами та розвиток виробництва. – 2002. – № 2. – С. 103–106.

6. Кулешова Л.В., Коняхіна Т.В. Сучасні реалії профорієнтаційної роботи з молоддю / Л.В. Кулешова, Т.В. Коняхіна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://professura.at.ua>.

7. Винник І.О. Удосконалення процесу працевлаштування випускників вищих навчальних закладів в контексті професійної орієнтації молоді / І.О. Винник // Державне будівництво. – 2009. – № 2.

8. Кисельова М.В. Першокурсник КДТУ: мотиви вибору ВНЗ і професії / М.В. Кисельова // Вісник КДТУ. – 2010. – № 1.

9. Дунець Л.М. Форми і методи профорієнтаційної роботи у вищому навчальному закладі / Л.М. Дунець // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2013. – № 1. – С. 86–88.

УДК 316.343

Цветнова О.В.

*старший викладач кафедри економіки і підприємництва
Індустріального інституту
Донецького національного технічного університету*

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СЕРЕДЬОГО КЛАСУ В УКРАЇНІ

У статті проаналізовано соціально-економічні проблеми формування середнього класу в Україні. Доведено необхідність та досліджено перспективи становлення середнього класу. Розглянуто можливості використання інструментів соціально-економічної політики, які сприятимуть створенню середнього класу в Україні.

Ключові слова: середній клас, соціально-економічна політика, диференціація доходів, соціальний захист, доходи населення.

Цветнова О.В. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНСТРУМЕНТОВ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ СРЕДНЕГО КЛАССА В УКРАИНЕ

В статье проанализированы социально-экономические проблемы формирования среднего класса в Украине. Доказана необходимость и исследованы перспективы становления среднего класса. Рассмотрены возможности использования инструментов социально-экономической политики, которые будут способствовать созданию среднего класса в Украине.

Ключевые слова: средний класс, социально-экономическая политика, дифференциация доходов, социальная защита, доходы населения.

Tsvetnova O.V. USE OF INSTRUMENTS OF SOCIO-ECONOMIC POLITICS FOR FORMING OF MIDDLE CLASS IN UKRAINE

In the article socio-economic problems are analysed in relation to forming of middle class in Ukraine. A necessity is well-proven and the prospects of becoming of middle class are investigational. Possibilities of the use of instruments of socio-economic politics, that will assist creation of middle class in Ukraine, are considered.

Keywords: middle class, socio-economic politics, differentiation of profits, social defence, profits of population.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні спостерігається суттєвий розрив у доходах населення. Динаміка розшарування говорить про велику нерівність в українському суспільстві та надмірно високу диференціацію доходів різних верств населення. Така поляризація суспільства вказує на слабкість середнього класу і неефективність соціальної політики українського керівництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив соціальної політики на зміни в соціальній структурі суспільства (зокрема, формування середнього класу) є предметом дослідження багатьох науковців, зокрема Г.Г. Михальченко, Ю.К. Зайцева, О.В. Макарової, Е.М. Лібанової, Р.М. Кундакчан,

Т.І. Павлюка, А.А. Маценка, Я.В. Сало, Д. Марчак, В.В. Балуєва, В.А. Кротевича, А.М. Харченко, Н. Богути, Л.І. Дмитриченко та ін. [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9; 10; 11; 12].

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає в обґрунтуванні необхідності формування та можливостей використання інструментів соціально-економічної політики щодо становлення середнього класу в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для України формування сильного та масового середнього класу на сучасному етапі має особливе значення. Це пояснюється тією роллю, яку він може